

FIȘA ANALITICĂ de inventariere a monumentelor și ansamblurilor istorice

PARCUL REGINA MARIA, TIMIȘOARA

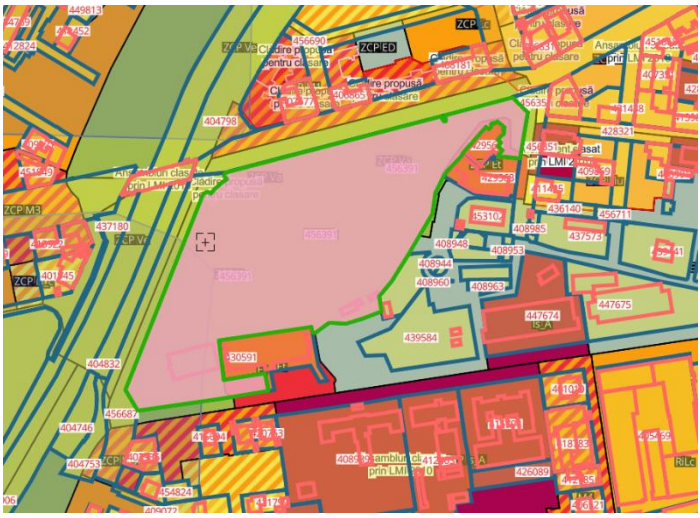
1. IDENTIFICARE

1.1.	COD LMI	Propus spre clasare
1.2.	Categorie	Monument
1.3.	Denumire oficială	PARCUL REGINA MARIA

Denumiri anterioare: *Parcul Coronini (1859-1869), Parcul orașului/Stadtpark/Városliget (1869-1918?), Parcul Poporului (1945?-1989?), Parcul Tineretului (1989?-2011), Parcul Regina Maria (1918-1945?, 2011- prezent)*

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	RO - România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	
2.5.	Stradă, număr actuale	Bulevardul 3 August 1919 (N) Splaiul Nistrului (V) Bd. J. H. Pestalozzi (S) Str. Episcop Joseph Lonovici (E)
2.6.	Localitate anterioară	Timișoara
2.7.	Stradă, număr anterioare	B-dul 23 August, Nr. 2
2.8.	Coordonate geografice	
2.8.1.	Referințe geografice	Număr cadastral 456391 Suprafața 42.699 mp Carte funciară Nr. 456391
2.8.2.	Identificare cartografică	

		
2.8.3.	Sistem cartografic utilizat	Stereo 70
2.8.4.	Coordonate Y, X, Z	

ID	COORDONATA X	COORDONATA Y	ID	COORDONATA X	COORDONATA Y
1	208095.768	479866.584	29	208021.891	479783.92
2	208108.849	479852.413	30	208018.212	479765.328
3	208099.819	479811.483	31	207978.507	479706.266
4	208080.685	479814.301	32	207966.579	479693.395
5	208080.246	479815.053	33	207968.265	479679.68
6	208084.507	479819.551	34	207934.899	479670.207
7	208080.629	479823.329	35	207920.151	479671.617
8	208083.579	479826.53	36	207906.866	479662.86
9	208080.56	479829.298	37	207904.769	479663.612
10	208084.534	479833.194	38	207904.02	479668.64
11	208086.221	479833.745	39	207819.72	479660.4
12	208086.29	479836.333	40	207822.462	479624.58
13	208087.039	479837.124	41	207860.02	479628.87
14	208085.764	479838.317	42	207862.344	479612.822
15	208087.379	479840.008	43	207743.382	479600.698
16	208081.012	479845.75	44	207733.11	479619.915
17	208079.4	479844.27	45	207812.346	479793.214
18	208078.651	479844.944	46	207816.002	479794.347
19	208077.899	479844.101	47	207818.701	479792.971
20	208075.461	479843.973	48	207833.846	479805.211
21	208075.353	479841.316	49	207831.467	479808.279
22	208072.936	479838.978	50	207831.817	479809.906
23	208070.541	479841.39	51	207834.163	479811.43
24	208048.31	479818.686	52	208030.489	479852.69

ID	COORDONATA X	COORDONATA Y	ID	COORDONATA X	COORDONATA Y
25	208048.52	479818.495	53	208032.633	479848.159
26	208047.23	479816.3	54	208034.617	479849.189
27	208033.269	479802.975	55	208033.891	479853.401
28	208030.142	479798.979			

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	
3.1.1.	Proprietate publică a statului	X
3.1.2.	Proprietate privată a statului	
3.2.	Mixt	
3.3.	Privat	

4. DATARE

4.1.	Epocă*2)	Epoca modernă
4.1.1.	Datate început	
4.1.2.	Datate sfârșit	
4.2.	Datate prin perioade	Mijlocul secolului al XIX-lea
4.3.	Datate prin intervale de date	1849-1861, cu inaugurare pentru public în 1859 (cf. Kakuks, 2015, 354)
4.4.	Datate precisă	În jur de anul 1850. În documente se precizează anul 1850 ca anul împăduririi esplanadei - <i>Practica împăduririlor, a plantării de arbori pe terenurile libere/deschise ale esplanadei cetăților a fost un mod de abordare aplicat în crearea parcurilor și grădinilor publice, mai ales în cazul orașelor fortificate europene- și amplasarea unui obelisc de marmură în amintirea creatorului parcului, contele Coronini (Borovszky, 1914, 162/183).</i>

*2) Dicționar de termeni, epoci.

5. ISTORIC. PERSOANE ȘI EVENIMENTE ASOCIATE ISTORIEI MONUMENTULUI

5.1.	Istoric	<p>Schiță evolutivă a parcelei Parcul Regina Maria:</p> <p>Perioada carolină, a orașului premodern, 1718-1740. Restricțiile militare și o geografie naturalistă – premise și pentru amenajarea culturilor productive.</p> <p>Amplasamentul viitoarei amenajări peisagere specializate este identificat în partea estică a esplanadei Cetății Timișoarei în proximitatea nucleului de manufacturi, viitorul cartier Fabric, așa cum arată situația de la 1734, <i>Anexa I. Cartografia istorică. Fig. 1.</i></p> <p>Datorită condiționării <i>non-aedificandi</i>, zona conservă un caracter predominant natural, dat de componentele hidrografice și hidrologice existente: râurile Bega și Bega veche, de diferite meandre și șanțuri ale acestora, precum și de terenuri mlăștinoase și insule, suprafețe desecate.</p> <p>În perimetrul esplanadei se dezvoltă grădini cu duzi (ge. <i>maulbeerbaum garten</i>) și filatura de mătase (ge. <i>seiden Fabriq</i>), datorită importanței economice a culturii viermilor de mătase ordonate de către primul guvernator al Banatului, contele Claudius Florimund Mercy, încă din anul 1719 (Ehler, 1982, p.88). Plantațiile cu dud devin un element de peisaj important al orașului chiar dacă se renunță la exploatarea lor economică după primele experimente în acest perimetru. Arborele de dud va rămâne o prezență constantă în Timișoara, pentru o perioadă lungă.</p> <p>Amplasamentul studiat se suprapune parțial pe grădinile de duzi și include punctul de vărsare în râul Bega al canalului cărămidărilor realizat în 1729 (viitorul Canal al morilor), care traversează plantația de duzi, iar pe axa est-vest este limitat de nucleul de manufacturi cu mori și de șantul Palâncii Mari, care cotește spre sud (după Opreș, 2007 p. 36).</p> <p>Perioada modernă a orașului până la privilegiile statutului „liber regesc”, 1747-1781. Esplanada, loc și pentru grădinile administrației austriece și al culturii duzilor.</p> <p>Odată cu dezvoltarea infrastructurii hidrotehnice (depozitul erarial/orășenesc de lemn) și a altor facilități ale administrației militare în zona de esplanadă, parcela viitorului parcul se suprapune parțial pe poziția grădinii generalatului (ger. <i>Comendanten garthen</i>), despre care se spune că datează înainte de 1740, (Kakucs, 2015, p.351), ulterior fiind dată în folosința militarilor și deschisă publicului pentru anumite evenimente (1765), <i>Anexa I. Cartografia istorică. Fig. 2.</i></p>
------	---------	---

		<p>Ulterior între Fabric, noua suburbie configurată și Canalul cărămidărilor se dezvoltă o zonă plantată, care poate fi pepiniera de duzi albi și alți pomi fructiferi altoiți destinată timișorenilor doritori (Griselini, 2020,p.128), <i>Anexa I. Cartografia istorică. Fig. 3-4.</i></p> <p>Reținem că terenurile care vor fi incluse în viitorul parc, au fost tratate ca amenajări peisagere specializate, acestea fiind folosite ca grădini ale administrației militare, în anumite perioade posibil cu acces public dar și ca terenuri propice pentru culturi pomicole (ex. grădină/pepinieră de duzi).</p> <p>Perioada primilor pași ai defortificării orașului, 1849-1891. Primul parc public al Timișoarei.</p> <p>După Revoluția de la 1848-1849, Banatul Timișan rămâne în administrarea Imperiului Habsburgic, iar contele Johann Baptist de Coronini-Cronberg devine guvernator militar și civil în perioada 1851-1859. La inițiativa contelui Coronini, a fost creat Parcul Coronini, cu lucrări între 1849–1861 (Kakuks, 2015, p.354), însă nu se exclude posibilitatea includerii unor elemente ale amenajărilor peisagere anterioare (grădina militară și grădinile productive/pepiniera de duzi), <i>Anexa I. Cartografia istorică. Fig. 5.</i></p> <p>În anul 1860 aflăm că administrarea parcului a fost preluată de către oraș (Magistratura orașului Timișoara), fiind îngrijit de către cetățenii orașului, prin Asociația iubitorilor parcului (Borovszky, 1914, 134). În 1869 apar modificări în denumirea parcului, acesta devine parcul orașului (ge. <i>Stadt Park</i>) și se pot identifica câteva detalii cu privire la stilistică și compoziție, pe care le vom trata separat.</p> <p>Un episod aparte îl constituie anul 1891, când parcul este inclus în amplasamentele Expoziției Industriale și Agricole a Ungariei de Sud. Schița detaliată a evenimentului, ne indică o conservare a funcțiilor anterioare, la care se adaugă altele destinate a susține programul expozițional (ex. pavilionul elvețian cu funcțiune restaurant). Legat de eveniment, sursele istorice consemnează vizitarea parcului de către împăratul Franz Josef, pe data de 16 septembrie.</p> <p><i>Anexa I. Cartografia istorică. Fig. 6-7.</i></p> <p>Perioada Antebelică și Interbelică 1900-1939. Reconfigurări urbane post 1891 și restrângerea parcului.</p> <p>În 1892 se renunță la fortificații și la zona de esplanadă, permițând extinderea orașului dincolo de Cetate. Parcul pierde din suprafață în favoarea dezvoltării cartierului Fabric: se finalizează construcția bisericii Millenium (1896-1901) și a pieței din jur, fostă P-ța Coronini, a Sinagogii Noi (1897-1899)</p>
--	--	---

		<p>și se configurează traseul actual al bulevardului 3 August 1919 și al str. Pestalozzi, aici cu apariția primelor edificii (Preparandia de Stat pentru învățători/Școala Normală edificată în 1895 și orfelinatul Gisella construit în 1901), <i>Anexa I. Cartografia istorică. Fig. 8.</i> Tot în această perioadă, în spatele bisericii Millenium se construiește Centrala electrică a orașului (mg. <i>varosi villanytelep</i>), ceea ce va determina extinderea ulterioară a acestei funcțiuni, după cum se va evidenția în următoarele etape. Parcul rămâne în limitele anterioare la nord depozitul de lemne și la sud râul Bega, iar pe direcția est-vest se restrânge între cele două canale.</p> <p>O altă etapă cu impact major asupra obiectului studiat este mutarea cursului Bega pe actualul traseu (1906/1907-1920), alături de construirea Uzinei electrice (1909-1910, arh. Székely László), precum și închiderea depozitului de lemne și asanarea Canalului Morilor, situație care este redată în harta de la 1913. Astfel, parcul orășenesc (mg. <i>Városi liget</i>) se reconfigurează în partea vestică, prin amenajarea albiei noi a Begăi și a splaiului <i>Pálffy sor</i> (în prezent splaiul Nistrului) iar în partea de sud se păstrează brațul vechi al Begăi, însă într-o configurație ruptă de nucleul inițial al Fabricului (zona morilor, actuala Piața A. Vlaicu).</p> <p>În parc este consemnată o funcțiune nouă, cinematograful Apollo edificat în anul 1909 și extins cu o grădină de vară cu 1000 de locuri spre sinagogă în 1924 (Arhivele Naționale Timiș, Fond nr. 2, Inventar nr. 184, an 1930).</p> <p><i>Anexa I. Cartografia istorică. Fig. 9-10.</i></p> <p>Situația din perioada Interbelică nu înregistrează modificări majore referitor la conceptul parcului, excepție face modificarea denumirilor funcțiunilor corelat cu schimbările politice și ideologice. Prin urmare, denotația parcului devine Regina Maria iar școala militară de înot se redenumeste în ștrandul „Igienă” (confirmată și în Vultur, Onică, 2009, p.219).</p> <p>Ulterior, în jurul anului 1940, parcul Regina Maria rămâne în limitele anterioare, doar brațul conservat al cursului istoric al Begăi se restrânge pe partea de est, cu scopul eliberării de teren pentru viitoarele funcțiuni. Cel mai probabil, în această perioadă începe să se elibereze amplasamentul fostei școli militare de înot.</p> <p><i>Anexa I. Cartografia istorică. Fig. 11.</i></p>
--	--	--

Perioada socialistă 1945-1989. O reconfigurare a trecutului, gestionată pragmatic

În această perioadă se aduc numeroase modificări parcului alături de schimbarea denumirii în Parcul Poporului. Cel mai probabil după anii `60 are loc asanarea brațului vechi al Begăi, având în vedere că în anul 1958 acesta încă este vizibil/reperat (Rică, 1958, p.78) însă nu mai este reprezentat pe planul cadastral realizat de IROTIM la final de `77-`80, *Anexa II. Imagini istorice. Fig. 11 și Anexa 1. Cartografia istorică. Fig. 12.*

Terenul asanat devine ofertant pentru dezvoltare, astfel în 1981 au loc dezmembrări în favoarea Statului Român, cu folosință Direcția Energie Națională. Conform CF extins, atât din Parcul Poporului (imobil nr. topo 6897, S=55 138 mp) cât și din albia veche a Begăi (denumire în CF Canalul Bega Veche) aflată în Parcul Poporului (imobil nr. topo 6898, S=10 562 mp) se desprinde o suprafață care cumulează 1 752 mp. Important de reținut este că terenul rezultat din asanarea albiei vechi a Begăi era înscris în Cartea Funciară ca parte din Parcul Poporului.

Perioada contemporană, post Revoluție 1989. Grădina istorică sub presiunea imobiliară

Pe plan cadastral, se înregistrează modificări semnificative prin continuarea dezmembrărilor, realizate în etape succesive pe latura sudică și estică a parcului. În anul 1994 din ambele imobile (parc și teren rezultat din asanarea albiei vechi a Begăi) se dezlipește o suprafață totală de 1 443 mp, în 1997 se rupe și mai mult, respectiv 14 228 mp iar în anul 2000, din parc se dezmembrează 2 081 mp, în prezent rămânând o suprafață totală de 42 699 mp (conform Extras CF 2025).

Concluzionăm că în perioada socialistă, însă cu precădere post 1989, parcul pierde o parte din suprafață corelat cu limitele istorice ale parcului, care includeau și vechea albie a Begăi (în total 65 700 mp), *Anexa II. Imagini istorice. Fig.13,15.*

Presupunem că intenția urbanistică a fost atât de a extinde construcțiile aferente infrastructurii edilitare din proximitate cât și de a închide latura nordică a str. Pestalozzi, fără a ține cont de relația deschisă a parcului cu cele două clădiri emblematice de pe fostul amplasament al Fabricii de bere (fostul orfelinat Gisella construit în 1901, azi sediu Facultatea de Chimie, Biologie și Geografie și Preparandia de Stat pentru învățători edificat în 1895, azi Liceul J.L.Calderon). În prezent, cele două edificii se constituie în Ansamblul urban str.

		<p>Pestalozzi, clasat monument istoric de secol XIX (cod LMI 2015, TM-II-a-B-06111).</p> <p>După 1989, prin extinderea construcțiilor pe latura de sud-est și sud a parcului, cu diferite edificii pentru servicii publice și turism (funcțiune diferită față de folosința din PUG 1998, zona spații verzi amenajate-plantării de protecție și zona pentru echipare tehnico-edilitară) parcul se restrânge și pierde definitiv legătura cu ansamblul de pe str. Pestalozzi dar și cu cvartalul care include sinagoga. Considerăm discutabilă această viziune urbanistică, care nu a apreciat valoarea istorico-peisageră <i>per se</i> a parcului creat la mijloc de secol al XIX-lea și nici în relație cu contextul urban istoric.</p> <p><i>Anexa I. Cartografie istorică, Fig. 13.</i></p> <p>O altă modificare substanțială cu efect asupra parcului este refuncționalizarea cinematografului Apollo, cu transformarea sa, în prezent, într-o clădire de servicii medicale.</p>
5.2.	Autor	<p>Până în prezent nu s-a identificat un plan de specialitate al amenajării parcului realizat de către autor/autori.</p> <p>Elemente ale parcului:</p> <ul style="list-style-type: none"> - arh. Székely László (1877–1934), posibil Poarta nord-vest și împrejmuirea, datare început secol al XX-lea (1910). - sculptorul János Fadrusz (1858-1903), lucrarea Răstignire încadrată în latura nord a împrejurii, datare 1911. - după planurile arh. Iosif Ecker jr. cinematograful Apollo edificat în 1909, stil Secession, cu modificări aduse în 1954-1955 de către arh. Paul Schuster, în prezent clinică medicală. - sculptor Ion Tolan (1927 – 2015), bust din piatră a lui Traian Grozăvescu, 1973. - sculptorul timișorean Aurel Gheorghe Ardeleanu (1936-2021), monument bust Regina Maria, 2009.
5.3.	Comanditar	Contele Johann Baptist de Coronini-Cronberg (1794-1880), guvernatorul militar și civil al Voivodinei sârbești și a Banatului timișan în perioada 1851-1859.
5.4.	Ctitor	-
5.5.	Meșter	-
5.6.	Pictor	-

6. DESCRIERE

6.1.	Zona	<p>Parcul Regina Maria se situează la limita vestică a cartierului istoric Fabric, în directă relație cu cartierul Cetate și cu râul canalizat Bega, a căror dezvoltare se petrece concomitent.</p> <p>Situat în afara Cetății Timișoara, cartierul Fabric începe să se dezvolte după cucerirea Cetății Timișoarei de către Imperiul Habsburgic, mai precis după 1744, anul în care împăratul Iosif II permite dezvoltarea de suburbii în exteriorul liniei de protecție a centurii de fortificații și după începerea lucrărilor de regularizare a râului Bega și desecarea mlaștinilor din afara Cetății.</p> <p>Canalizarea râului Bega avea pe lângă scop militar și alte funcții importante: reducerea riscului de inundații, asigurarea transportului pe apă a lemnului pentru construcții și foc, a sării, a mărfurilor, asigura apa potabilă și utilă activității fabricilor și atelierelor de manufactură dezvoltate în suburbia Fabric.</p> <p>Urmărind cartografia istorică (Anexa I. Cartografie istorică, Fig. 13), observăm că etapele de definire ale parcului sunt în strânsă relație cu dezvoltarea rețelei hidrografice și hidrotehnice (Bega și canalele aferente), dar și cu extinderea/dezvoltarea cartierului Fabric, parcul pierzând treptat din suprafață.</p> <p>În prezent, Parcul Regina Maria intră în zona de protecție a mai multor obiective de patrimoniu clasate, cf. <i>Anexa 2. Imagini istorice, Fig. 15</i>, respectiv:</p> <ul style="list-style-type: none">- <i>Situl Urban „Fabric” (I)</i>, sec. XVIII-XIX, cod LMI 2015, TM-II-s-B-06096- <i>Ansamblul Urban „Fabric” (II)</i>, sec. XX, cod LMI 2015, TM-II-a-A-06097- <i>Ansamblul urban „str. Pestalozzi”</i>, sec. XIX, cod LMI 2015, TM-II-a-B-06111- <i>Sinagoga</i>, sec. XIX-XX, cod LMI 2015, TM-II-a-B-06126. <p>Având în vedere că parcul a fost amenajat înaintea celor două ansambluri urbane, considerăm că acesta a participat la crearea configurației urbane dată de legătura cartierelor istorice Fabric - Cetate, precum și la ambianța stilistică a zonei. Cel mai probabil, amenajarea peisageră de mijloc de secol al XIX-lea a contribuit la edificarea în această zonă a unor clădiri reprezentative pentru comunitățile orașului (ex. Sinagoga, cod LMI TM-II-a-B-06126) și a influențat stilistica arhitecturală a edificiilor din proximitate.</p> <p>Conform Planului Urbanistic General Timișoara (2024), parcul Regina Maria este încadrat ca <i>Zonă construită protejată, Zonă verde - scuaruri, grădini, parcuri cu acces public nelimitat (ZCP</i></p>
------	------	--

		<p>Va), însă nu integral din punct de vedere al geometriei imobilului, <i>Anexa II. Imagini istorice, Fig. 15.</i></p> <p>Terenul aferent cinematografului, dar și cel de la sud de acesta sunt prevăzute ca <i>Zonă construită protejată, Zonă activități economice cu caracter terțiar (ZCP Et)</i> similar parcelei hotelului edificat pe latura de sud a parcului, ceea ce indică o continuare a procesului de fragmentare a apartenenței fizice și funcționale în relație cu parcul.</p> <p>În cadrul Planului Urbanistic pentru Zone Construite Protejate “Zona Fabric”, Parcul Regina Maria face parte din Unitatea Teritorială de Referință 11 : Coridor ecologic Bega. Relevantă este încadrarea în SubZona Istorică de Referință 2: Zona istorică Vorpark, datorită evoluției în paralel a zonei istorice cu cea a parcului. Pe hărțile din secolul XIX parcul este denumit <i>Vorpark</i>, iar odată cu dezvoltarea parcelelor de locuințe de la nord și est de acesta și țesutul construit primește acest nume.</p>
6.2.	Elemente de peisaj cultural și natural	
6.2.1.	Peisaj cultural	<p>Parcul Regina Maria cuprinde numeroase elemente de peisaj cultural datorită existenței și dezvoltării sale de-a lungul a 3 secole, odată și în strânsă legătură cu dezvoltarea Cetății Timișoarei și a cartierului Fabric.</p> <p>În sine, denumirile date parcului sunt elemente de peisaj cultural (memoria peisajului), amintind de momente importante ale definirii și identității parcului: <i>Parcul Coronini (1859-1869)</i> – dedicat fondatorului parcului, <i>Parcul orașului/Stadtpark/Városliget (1869-1918?)</i> – denumire legată de preluarea întreținerii parcului de către municipalitate, <i>Parcul Poporului (1945?-1989?)</i> - semn al schimbării identității în perioada socialistă, <i>Parcul Tineretului (1989?-2011)</i>, <i>Parcul Regina Maria (1918-1945?, 2011-prezent)</i> - denumire dedicată familiei regale din perioada Interbelică, la care s-a revenit și în prezent.</p> <p>Sursele istorice consemnează prezența lui Ioan Slavici și a lui Mihai Eminescu în parc (perioada 1865-1867, 1868), corelat cu evenimente organizate de către administrația orașului, episod confirmat și de o placă comemorativă montată pe stâlpul drept al porții nord-vestice.</p> <p>Un episod aparte îl constituie anul 1891, când parcul este inclus în amplasamentele Expoziției Industriale și Agricole a Ungariei de Sud. Sursele istorice consemnează vizitarea parcului de către împăratul Franz Josef, pe data de 16 septembrie 1891, de care se leagă și o anecdotă în legendele urbane.</p>

		<p>Pe latura de sud, printr-un pod se asigura accesul din parc la edificiile cu funcțiune social-educatională de pe str. Pestalozzi, zonă care astăzi mai păstrează câteva clădiri, posibil cu valoare istorică.</p> <p>Cinematograful Apollo este edificat în 1909 și extins cu o grădină de vară cu 1000 de locuri spre sinagogă în 1924, cu modificări în perioada 1954-1955 de către arh. Paul Schuster.</p> <p>În etapa 1910-1939 se construiesc două porți monumentale și împrejmuirea pe trei laturi, atribuite arh. Székely László, arhitectura încadrându-se în curentul Secession ca și Palatul Neptun, Palatul văduvei Székely, Palatul Károly Kiss realizate de același arhitect vizavi de parc, pe B-dul 3 August 1919.</p> <p>Pe latura de nord a parcului este integrată lucrarea <i>Răstignire</i> realizată de sculptorul János Fadrusz (1858-1903) din marmură suedeză.</p> <p>Un moment important de reținut constituie evenimentele din decembrie în 1989, când în zona podului Decebal, posibil chiar în fața porții de nord-vest a parcului, cad primele victime ale Revoluției anti-comuniste. În prezent evenimentul este marcat de o placă comemorativă montată pe unul din stâlpii porții.</p>
6.2.2.	Peisaj natural	<p>Studiind situația zonei pe o hartă datată în 1734, amplasamentul viitoarei amenajări peisagere specializate a Parcului Regina Maria a fost identificat în partea estică a esplanadei Cetății Timișoarei, care, datorită condiționării <i>non-aedificandi</i>, conservă un caracter predominant natural, dat de componentele hidrografice și hidrologice existente: râurile Bega și Bega veche, de diferite meandre și șanțuri ale acestora, precum și de terenuri mlăștinoase și insule, suprafețe desecate.</p> <p>Înființarea parcului are loc în perioada 1849–1861 prin împădurirea suprafeței. Inventarul dendrologic a identificat un arbore veteran de aproximativ 150 ani (nr. inventar 138) ce e posibil să fi fost plantat în acea perioadă.</p> <p>În ciuda faptului că suprafața parcului s-a tot restrâns, amenajarea păstrează elemente de identitate din specificul inițial: topografia și microtopografia variată dată de cota inițială a canalelor ce au delimitat parcul (S și E), poienile largi mărginite de masive de arbori, unii seculari.</p>
6.3.	Categoria de arhitectură	Amenajare peisajeră-agrement (parc)
6.3.1.	Funcțiunea actuală*3)	Parc public

6.3.2.	Funcțiunea anterioară	Grădină privată a administrației militare, plantație de pomi fructiferi
6.4.	Descriere obiectiv individual	
6.4.1.	Plan	<p>Într-o primă etapă, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, parcul a avut 2 subzone despărțite de Canalul Morilor, conceptul peisager incluzând în structura parcului componente de apă naturale și seminaturale.</p> <p>Din analiza planurilor de secol al XIX-lea, reiese o amenajare specializată cu alei planificate pe un traseu liber, sinuos, cu integrarea în programul peisager al componentelor naturale și semi-naturale din proximitate (râul Bega, canalul Morilor). Itinerariul aleilor ne indică a fi un parc de promenadă, care oferă acces din toate colțurile parcelei și leagă diferitele funcțiuni. Important de reținut este că legătura principală dintre Cetate și suburbia Fabric se face printr-o alee care traversa parcul pe latura nordică. Parcela sudică a avut funcțiunea de Școala Militară de Înot. Spre finalul secolului se amenajează peisager și această parcelă între Bega și strada Pestalozzi, posibil datorită evenimentului din 1891.</p> <p><i>Anexa II. Imagini istorice. Fig. 1-2</i></p> <p>În etapa a doua, la mijlocul sec. XX, are loc restrângerea parcului la subzona vestică, între Canalul Morilor și Canalul Bega, pentru extinderea țesutului cartierului Fabric, actualul <i>Ansamblul urban „Fabric” (II) codul LMI TM-II-a-A-06097</i>. În partea de sud a Begăi, după lucrările de sistematizare a str. J.H. Pestalozzi și construcția primelor edificii cu funcțiune publică, astăzi clasate monumente istorice <i>Ansamblul urban ”str. Pestalozzi”, sec. XIX, cod LMI 2015 TM-II-a-B-06111</i>, se extinde amenajarea peisageră a terenului rezultat. În a doua decadă a sec. XX are loc mutarea râului Bega în noua albie, la nord de cartierul Fabric și asanarea canalelor. Se păstrează parcela destinată înotului, transformată în ștrand public și se edifică cinematograful Apollo cu grădina de vară. Limitele se modifică datorită reconfigurării urbane, atât pe direcțiile E-V cât și N-S.</p> <p><i>Anexa II. Imagini istorice. Fig. 3</i></p> <p>În a treia etapă, în a doua jumătate a sec. XX, are loc asanarea albiei istorice a Begăi și dezafectarea ștrandului. Are loc dezmembrarea parcelei pentru construcții edilitare.</p>

		<p><i>Anexa II. Imagini istorice. Fig. 11.</i></p> <p>Într-o ultimă etapă studiată, în prima jumătate a sec. XXI, se continuă dezmembrările de parcele pe latura sud pentru extinderea fondului construit și, astfel, ruperea relației cu <i>Ansamblul urban „Str. Pestalozzi” codul LMI TM-II-a-B-06111.</i></p> <p><i>Anexa II. Imagini istorice. Fig. 13,15.</i></p> <p>Față de configurația de la mijlocul secolului al XIX-lea, momentul creării amenajării peisagere specializate, primul parc public al Timișoarei pierde mai bine de jumătate din suprafața inițială, în prezent aflându-se sub presiunea extinderii urbane de pe laturile est, sud-est și sud. Având în vedere analiza stilistică, conceptul peisagistic s-a conservat în mare parte, aici facem referire la cea specifică stilului grădinilor engleze inspirate din natură. Corelat cu analiza istorică și cu inventarul dendrologic, parcul păstrează straturile istorice aferente diferitelor etapele evolutive, aspect care, de principiu, trebuie respectat în programele de restaurare.</p>
6.4.2.	Fațade	<p>Spațiul parcului a păstrat câteva construcții cu diferite funcțiuni și diferită estetică a fațadelor în funcție de perioada în care au fost construite/renovate:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pavilionul în formă hexagonală, pe structură de lemn, destinat concertelor, construcție recentă - cinematograful Apollo edificat în colțul nord-estic cu orientare spre str. Parcului (azi str. 3 August 1919) al doilea cinematograful orașului, construit în stil Secession, fiind comandat de Iosif Ecker, asupra căruia s-a intervenit între 1954-1955 (autor arh. Paul Schuster). Cel mai probabil, în acest context are loc o schimbare majoră, respectiv înlocuirea porții dinspre nord-est cu o nouă abordare, care preia limbajul arhitectural al împrejuririi. - două construcții pe latura de sud, la punctul de traversare al Begăi spre str. Pestalozzi (posibil funcțiune corelată cu gestiunea parcului).
6.4.3.	Formă acoperiș	Nu este cazul.
6.4.4.	Extinderi	<p>Studiind planurile cadastrale se observă reducerea suprafeței parcului în 3 faze:</p> <ul style="list-style-type: none"> - În anul 1905, se observă că parcul a pierdut zona de est delimitată de Canalul Morii prin extinderea țesutului locuit al Fabricului (Fig. 8_Anexa I). În această perioadă se finalizează construcția bisericii Millennium (1896-1901) și pieței din jur, a Sinagogii Noi (1897-1899) și se configurează traseul actual al bulevardului 3 August 1919 și al str. Pestalozzi, aici cu apariția primelor edificii

		<p>(orfelinatul Gisella construit în 1901 și Preparandia de Stat pentru învățători/Școala Normală edificată în 1895). Tot în această perioadă, în spatele bisericii Millenium se construiește Centrala electrică a orașului (mg. <i>varosi villanytelep</i>).</p> <ul style="list-style-type: none"> - O altă etapă cu impact major asupra obiectului studiat este mutarea cursului Bega pe actualul traseu (1906/1907-1920), alături de construirea Uzinei electrice (1909-1910), precum și închiderea depozitului de lemne și asanarea Canalului Morilor, situație care este redată în harta de la 1913, Fig. 9_Anexa I. Astfel, parcul orășenesc (mg. <i>városi liget</i>) se restrânge și în partea vestică, prin amenajarea albiei noi a Begăi și a splaiului Pálffy sor (Nistrului, de azi). - Cel mai probabil după anii `60 are loc asanarea brațului vechi al Begăi, având în vedere că în anul 1958 acesta încă se mai conservă (Rică, 1958, p.78), însă nu mai este reprezentat pe planul cadastral realizat de IROTIM la final de `70 , Fig. 12_Anexa I. Terenul rezultat devine ofertant pentru dezvoltare, astfel în 1981 au loc dezmembrări în favoarea Statului Român, cu folosință Direcția Energie Națională. Conform CF extins, atât din Parcul Poporului (imobil nr. topo 6897, S=55 138 mp) cât și din albia veche a Begăi (denumire în CF Canalul Bega Veche) aflată în Parcul Poporului (imobil nr. topo 6898, S=10 562 mp) se desprinde o suprafață care cumulează 1 752 mp, Fig. 11_Anexa II.
6.4.5.	Anexe	
6.5.	Structură	
6.5.1	Parcela/plan	<p>Planimetria parcului, deși modificată de-a lungul timpului, păstrează în mare parte structura inițială cu aleile dispuse organic și vegetația organizată în masive, definind conform stilului grădinilor englezești spații libere, perspective largi cu microtopografie specifică.</p>

6.5.2	Topografie/micro-topografie	<p>Parcul prezintă un debleu accentuat, cu panta vizibil descendentă dinspre nord spre sud (zona cursului istoric al Begăi), cel mai plauzibil reprezentând situația topografică după configurarea urbană de la început de 1900. Având în vedere o posibilă conservare a reminiscentelor elementelor anterioare (cota albiei istorice), presupunem că cel mai probabil topografia parcului în partea de nord a fost modificată o dată cu profilarea noii albiei a Begăi și cu extinderea țesutului urban al Fabricului spre Cetate. Considerăm că profilul terenului este un element important al compoziției parcului, care necesită documentare suplimentară pentru încadrarea sa istorică și ulterior conservare.</p>
6.5.3	Circulații	<p>Aleile sinuoase care definesc alveole organice încadrează stilistica parcului în categoria grădinilor englezești, modificările ulterioare (trasee drepte cu elemente sculpturale sau pergole) definind un stil mixt-compozit.</p> <p>Din analiza fotografiilor istorice, aleile par a fi realizate dintr-un material natural stabilizat (nisip, pietriș, pământ bătut), dar nu există o confirmare documentată. În memoria urbană despre parcurile Timișoarei se povestește o anecdotă legată de vizita împăratului Frantz Iosef în parcul Coronini: <i>„Vizita imperială în parcul Coronini, prevăzută pentru orele de dimineață, a fost amânată spre după masă din cauza programului încărcat al înalților oaspeți. După vizitarea parcului, prezentat de Franz Fessler, împăratul a remarcat că din păcate plantele erau prăfuite. Prompt a venit răspunsul inspectorului: „Păi, dacă Maiestatea Voastră ar fi venit înainte de masă nu ar fi găsit praf că totul era bine stropit”</i> (Geml, 2016, 448).</p> <p><i>Anexa II. Imagini istorice. Fig. 8,9.</i></p> <p>Aleile vor fi asfaltate în procesul de reabilitare din 2011, înainte de asfaltare fiind alei din beton (cf. datelor din Cadastru verde, perioada 1999-2001).</p>
6.5.4	Vegetatie (esențe, volume), biodiversitate, apa	<p><i>„După descrierea făcută de ziaristul Oszkár Beran în 1891, Parcul Coronini populat de plop, frasin, fagi și brazi avea un farmec deosebit.”</i> (Kakucs, 2015, 354-355)</p> <p>În prezent, parcul prezintă straturi istorice diverse, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, cu diversitate dendrologică mare, inclusiv arbori veterani din specii native, alohtone și exotice: <i>Acer negundo, Acer platanooides, Aesculus hippocastanum, Ailanthus altissima, Fraxinus excelsior, Gleditsia triacanthos, Gymnocladus dioicus, Juglans nigra, Platanus acerifolia, Platanus x hybrida, Populus nigra, Pterocarya stenoptera, Quercus robur, Sophora japonica, Taxus baccata, Tilia cordata, Tilia tomentosa, Ulmus</i></p>

		<p><i>laevis etc.</i> (Planșa P_ID_02 Diversitate dendrologică, Planșa P_ID_03 Vârsta).</p> <p>Compoziția peisageră istorică a parcului conservă:</p> <ul style="list-style-type: none"> - un rest din masivul de stejari seculari pe latura sud la limita cu albia inițială a canalului Principal, în proximitatea terenului de sport. - aliniamentul dublu de tisa datate la începutul lui 1900 (aleea de intrare dinspre Podul Decebal), grupurile de arbori, poienile deschise ce amintesc de ambianțele grădinilor englezești. - buchetele de pin negru (<i>Pinus nigra</i>), o posibilă reminiscență a compoziției vegetale de la început de secol XX (Fig. 8 Anexa II).
6.5.5	Elemente construite și artistice	<p>Împrejmuire, porți, accese, circulații, construcții - casa mică, componente artistice:</p> <p>Gardul desfășurat pe laturile nord, vest și parțial sud și est este compus din stâlpi înalți cu soclul din zidărie de cărămidă, iar zona mediană tratată din confecții metalice. Remarcăm că stâlpii intrărilor principale sunt decorați în partea superioară cu sculpturi masive, reprezentând vulturii imperiali.</p> <p>Împrejmuirea prezintă două porți monumentale, care marchează intrările dinspre cartier Cetate și cartier Fabric și accese secundare pe laturile vestică și sudică. În ceea ce privește arhitectura porții dinspre nord-vest, aceasta se încadrează în curentul Secession, având o abordare similară cu stâlpii podului Neptun (azi Podul Decebal), proiectat de arh. Albert Körössy, dr. ing. Győző Mihailich, an finalizare 1909 (Jancsó, 2003, p.182). Această intervenție îi este atribuită renumitului arh. Székely László.</p> <p>Poarta nord-est își schimbă stilistica inițială, posibil autor arh. Székely László, prin înlocuirea cu elemente care preiau limbajul architectural al împrejmuirii, după modificarea fațadei cinematografului din 1954-1955 (autor arh. Paul Schuster).</p> <p><i>Anexa II. Imagini istorice. Fig. 7, 10, 12.</i></p> <p>Delimitarea parcului pe latura sud și est este realizată din elemente contemporane, fără valoare istorică.</p>
6.5.5	Relații vizuale, ambiante etc	
6.6.	Materiale de construcție	<p>Detaliiere pe fiecare componentă a parcului</p>

6.7.	Tehnici de construcție	Profilarea terenului este una din intervențiile majore caracteristice înființării parcurilor de sec. XIX și plantarea masivă de arbori. Profilarea terenului a rămas ca unul din elementele de identitate ale parcului, amintind de pantele și relațiile spre Canalul Bega și Canalul Morilor.
6.8.	Încadrare stilistică	Considerând momentul creării parcului cu inaugurarea de la 1859, deci mijloc de secol al XIX-lea, corelat cu elementele definitorii planificate după formele și procesele din natură și cu integrarea componentelor naturale din proximitate în conceptul inițial, considerăm că amenajarea specializată a Parcului Regina Maria (denumire inițială Parc Coronini) se încadrează stilului peisager, denumit și cel al grădinilor peisagere englezești.
6.9.	Inscripții	Placă comemorativă ce atestă prezența lui Ioan Slavici și a lui Mihai Eminescu în parc (perioada 1865-1867, 1868). Placă comemorativă ce marchează numele victimelor de la Revoluția din 1989. Bustul Reginei Maria ce a dat numele parcului între anii 1918-1945? și 2011- prezent.

*3) Dicționar de termeni, epoci.

7. CONSERVARE, RESTAURARE, AMENINȚĂRI

7.	Starea generală de conservare*4)	<p>Starea generală de conservare este bună întrucât parcul a păstrat numeroase elemente identitare, dar au avut loc și modificări structurale, iar în prezent gestiunea fondului vegetal este nepotrivită unui parc istoric.</p> <p>În plan cadastral, se înregistrează modificări la nivelul suprafeței parcului prin dezmembrările realizate în etape succesive. După 1989, prin extinderea construcțiilor pe latura de sud-est și sud a parcului, cu diferite edificii pentru servicii publice și turism (funcțiune diferită față de folosința din PUG 1998, zona spații verzi amenajate-plantații de protecție și zona pentru echipare tehnico-edilitară), parcul se răstrânge și pierde definitiv legătura cu ansamblul de pe str. Pestalozzi dar și cu cvartalul care include sinagoga, neglijându-se valoarea istorico-peisageră <i>per se</i> a parcului creat la mijloc de secol al XIX-lea și cea în relație cu contextul urban istoric.</p> <p>Din observațiile pe teren reiese că parcul a fost și este gestionat în logica unui spațiu verde, fără protejarea straturilor istorice, a ambianței peisagere specifice și fără aplicarea unei gestiuni corespunzătoare. Aici punctăm lipsa intervențiilor specializate asupra arborilor istorici cât și aplicarea unor lucrări necorespunzătoare, care au dus la accentuarea degradării</p>
----	----------------------------------	---

		biologice a acestora (stejari, frasini etc.), plantarea unor specii predominant horticole și fără a respecta stilistica parcului, ceea ce conduce la diminuarea valorii și denotă lipsa unui studiu de fundamentare pentru intervenții.
7.2.	Lucrări anterioare de restaurare	De-a lungul timpului s-au făcut intervenții, însă fără a schimba stilistica amenajării peisagere. În cadrul reabilitării din anul 2011, s-au observat minime modificări la trasee, reconfigurare alei în relație cu microamenajările anterioare (zona cu ziduri ornamentale, alpinet cu ochi de apă, semicercul cu bănci, comparativ cu releveul din perioada 1999-2001 realizat pentru Cadastrul Verde).
7.3.	Riscuri/amenințări	Starea de conservare a parcului riscă să se deprecieze datorită intervențiilor care nu țin cont de straturile istorice, de ambianța peisageră specifică și de elementele compoziționale valoroase, dar și datorită lipsei lucrărilor de restaurare a componentelor arhitecturale și a gestiunii specializate a fondului vegetal. Actualele documentații de urbanism (PUG 2024), încadrează parcul Regina Maria ca <i>Zonă construită protejată, Zonă verde - scuaruri, grădini, parcuri cu acces public nelimitat (ZCP Va)</i> , însă nu integral din punct de vedere al geometriei istorice a imobilului. Terenul aferent cinematografului, dar și cel de la sud de acesta sunt prevăzute ca <i>Zonă construită protejată, Zonă activități economice cu caracter terțiar (ZCP Et)</i> similar parcelei hotelului edificat pe latura de sud a parcului, ceea ce indică o continuare a procesului de fragmentare a apartenenței fizice și funcționale în relație cu parcul. O astfel de abordare generează confuzii în ceea ce privește reglementarea și protecția integrată a parcului, care nu a ținut cont de configurația istorică și urbanistică a amenajării peisagistice specializate. Această „viziune” urbanistică poate să genereze interpretări eronate, care să ducă la continuarea diminuării amplasamentului istoric și la reglementări secundare și independente ale acestor parcele în relație cu parcul. Conform cercetării istorice, cele trei parcele (pe care se află edificiul fostului cinematograf, clădirea din spatele acestuia și hotelul) au fost parte din geometria inițială a parcului. Clădirea fostului cinematograf Apollo este o componentă de început de secol XX a parcului Regina Maria, chiar dacă funcțiunea este schimbată în prezent.
7.3.1.	Eroziune	-
7.3.2.	Inundații	-
7.3.3.	Alunecări de teren	-

7.3.4.	Agricultură	-

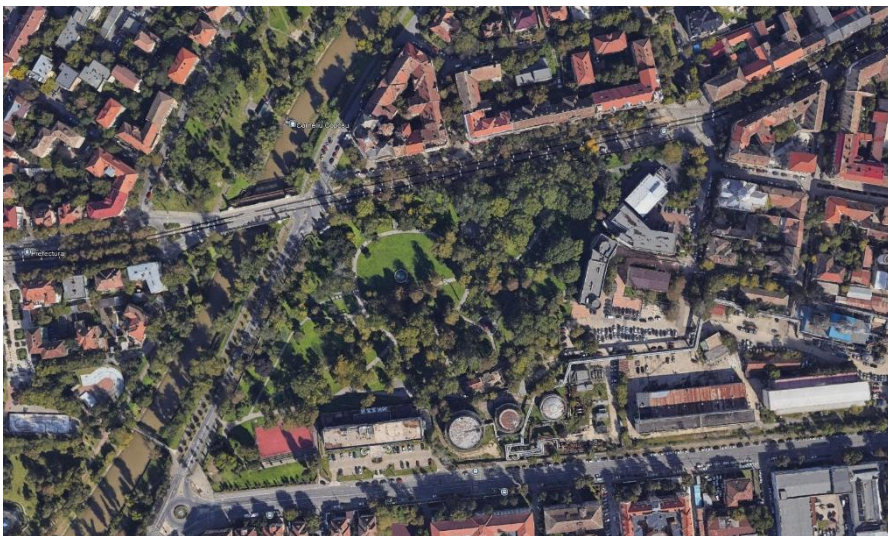
*4) Vocabular controlat.

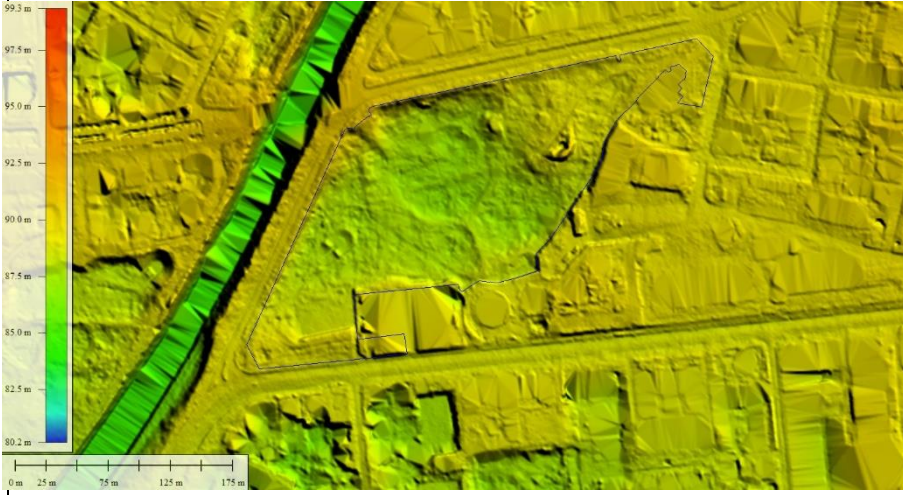
8. DOCUMENTARE

8.1.	Bibliografie	<p>Antoniuc, Baiski și alții, <i>Județul Timiș. Monumente de for public. Colecția Monumente istorice din județul Timiș</i>, Timișoara, Graphite, 2010</p> <p>Berkeszi Istvan, <i>Temesvár syabat királyi város. Kis monographiája</i>, Temesvár, 1900</p> <p>Borovszky, Samu, <i>Magyarország Vármegyéi és Városai... Encziklopédiája: Temes vármegye, Országos Monografia Társaság</i>, Budapest, 1914</p> <p>Ciobotă A., Rusu R. R., Culescu D. și alții, <i>Ghid de bună practică pentru administrarea spațiilor verzi</i>, Editura Universității de Vest din Timișoara, colecția Agora, Timișoara, 2017</p> <p>Ciupa V., Radoslav R., Oarcea C., Oarcea Z., <i>Timișoara verde. Sistemul de spații verzi al Timișoarei</i>, Editura Marineasa, Timișoara, 2005</p> <p>Dumitriu-Tătăranu I., <i>Arbori și arbuști forestieri și ornamentali cultivați în R.P.R.</i>, Editura Agro-Silvică București, 1960</p> <p>Ehler, Johan Jakob, <i>Banatul de la origini pînă acum (1774)</i>, Editura Flacăra, 1982</p> <p>Feneșan, Cristina, <i>Cultura Otomană a Vilayetului Timișoara (1552+ 1716)</i>, Editura de Vest, Timișoara, 2004</p> <p>Feneșan Cristina, <i>Vilayetul Timișoara 1552-1716</i>, Ed. Ariergarda, Timișoara, 2014</p> <p>Fekete Albert, Sárospataki Máté, <i>Baroque Gardens in Transylvania: A Historic Overview</i> în revista Land 2022, 11, 949, https://doi.org/10.3390/land11060949</p> <p>Geml, Josef, <i>Vechea Timișoară în ultima jumătate de secol 1870-1920</i>, editura Cosmopolitanart, Timișoara, 2016</p> <p>Géza, Hajós, <i>Stadtparks in der österreichischen Monarchie 1765-1918</i>, Böhlau, Verlag Wien, 2007</p> <p>Griselini, Francesco, <i>Încercările de istorie politică și natural a Banatului Timișoarei</i>, Editura de Vest, 2006</p>
------	--------------	--

		<p>Francesco Grisellini, Încercare de Istorie Politică și Naturală a banatului Timișoarei, trad. Costin Feneșan, Ed. Facla, Timișoara, 1984</p> <p>Grisellini, Francesco, Descoperirea Banatului Timișoarei: însemnări de călătorie; trad. din lb. italiană după ed. orig. de Daniele Pantaleoni, editura MEGA, Cluj-Napoca, 2020</p> <p>Hirsch, Cristina Sandra, Timișoara carolină. Geneza orașului premodern (1716-1740), Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2021</p> <p>Jancsó, Árpád, Temeswar und seine Brücken, Mirton, Timișoara, 2003</p> <p>Jancsó, Árpád, Hărțile tipărite ale Timișoarei 1850-2010, editura Cosmopolitanart, Timișoara, 2011</p> <p>Lajos Kakucs, Präsidenten-Garten und Wildpark în Neuer Weg, București, 8.12.1984</p> <p>Kakucs, Lajos, De la fântâna pașei de pe lângă mănăstirea dervișilor până la parcul rozelor. Contribuții la istoria parcurilor din Timișoara, în ANALELE BANATULUI, S.N., ARHEOLOGIE – ISTORIE, XXIII, 2015</p> <p>Marcus, Rică, Parcuri și grădini în România, editura Tehnică, București, 1958</p> <p>Mexi, Alexandru, Bogdan Cornelia, Burcuș Anca et al., Prin parcuri publice din România, Editura SIMETRIA, București, 2018</p> <p>Mexi, Alexandru, Parcuri publice din România. Ipostaze ale modernizării urbane (1831-1918), editura ACS. Colecția Științific, București, 2025</p> <p>Mitrea, Vasile, Spațiile verzi ale Clujului 1316-2022, Editura Magic Print, Onești, 2025</p> <p>Mollie Caroline, Des arbres dans la ville. L`urbanism végétal, Actes Sud/Cité verte, 2020</p> <p>Negrescu, Marlen, Dan Pura, Navigația pe Bega: secvențe istorice, Ed. Brumar, Timișoara, 2006</p> <p>Opriș, Mihai, Timișoara: monografie urbanistică. Vol.I. Descoperiri recente care au impus corectarea istoriei urbanistice a Timișoarei, Brumar, Timișoara, 2007</p> <p>Rusu Raluca et. al. ,The Landscape of the Historical Monument – Between Cultural Realities and Idealization. Landscape analysis – Fortifications of Sighisoara Fortress, în Transsylvania Nostra nr. 3, 2021</p> <p>Székely, Gabriel, Enciclopedia arhitecților din Banat 1700-1900. Studii și cercetări legate de etapele și stilurile arhitecturale reprezentative, Eurostampa, Timișoara, 2023</p>
--	--	--

		<p>Szekernyés, János, Székely László, Erdélyi Híradó, Cluj, 2002</p> <p>Vultur, Smaranda, Onică Adrian, Memoria salvată II. Cine salvează o viață salvează lumea întreagă, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2009</p> <p>Weiskopf, S.R., Isbell, F., Arce-Plata, M.I. et al. Biodiversity loss reduces global terrestrial carbon storage. Nat Commun 15, 4354, 2024</p> <p>DOCUMENTE, LEGISLAȚIE</p> <p>Carta de la Florența privind grădinile istorice, 1981</p> <p>ICOMOS-IFLA Document on historic urban public Parks</p> <p>Convenția europeană a peisajului, 2000</p> <p>Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, republicată</p> <p>Legea nr. 24 din 15 ianuarie 2007 privind reglementarea și administrarea spațiilor verzi din intravilanul localităților</p> <p>Lista Monumentelor Istorice 1991-1992</p> <p>Lista monumentelor istorice, 2015</p> <p>Ordin nr. 1.549 din 4 decembrie 2008 (*actualizat*) privind aprobarea Normelor tehnice pentru elaborarea Registrului local al spațiilor verzi din intravilanul localităților</p> <p>Ordinul nr. 2260/2008 privind aprobarea Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice</p> <p>Ordonanță de urgență nr. 114 din 17 octombrie 2007 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului</p> <p>Pactul Verde European</p> <p>Recomandările UNESCO privind peisajul istoric urban, 2011</p> <p>Rezoluția peisajelor urbane, IFLA EUROPE, 2016</p>
8.2.	Dosare și rapoarte, în arhive	<p>Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (SJAN) Timiș.</p> <p>Fond Primăria Municipiului Timișoara, F2 (inventar 184):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dosar Regulament privind pepinierele și plantările de arbori din 1900, an 1900 - Dosar Renovarea cinematografelor, an 1930 <p>Fond 104. Colecția de hărți și planuri. Planuri și schițe de sistematizare și de construcții (Inventar 1731):</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - Studiul general de sistematizare a malurilor Bega și a principalelor parcuri din Timișoara, 1972(1980) <p>Oficiul de cadastru și publicitate imobiliară Timiș:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Plan cadastral Timisoara, an 1875, scara 1:2880 - Plan cadastral Timișoara (1, F4), realizat de Ioan Sarmeș, 1940, scara 1:1000 - Plan cadastral Timișoara, realizat de IPROTIM 1978-1980, scara 1:2000 <p>Carte Funciară nr. 2, Timișoara Carte Funciară nr. 404381 Carte Funciară nr. 404383 Carte Funciară nr. 456391</p>
8.3.	Hărți, planuri, desene	<p>Anexa I. Cartografie Istorică</p> <p>Anexa II. Imagini istorice</p>
8.4.	Fotografii	<p>Anexa I. Cartografie Istorică</p> <p>Anexa II. Imagini istorice</p>
8.4.1.	Fotografii satelitare	 <p>Imagine Google Earth</p>
8.4.2.	Fotografii aeriene	

		 <p>Imagine Lidar cu topografia terenului (https://experience.arcgis.com/experience)</p>
8.4.3.	Fotografii alb-negru	Anexa I. Cartografie Istorică Anexa II. Imagini istorice
8.4.4.	Fotografii color	Anexa I. Cartografie Istorică Anexa II. Imagini istorice
8.5.	Atestare documentară	Perioada 1849–1861, cu posibile elemente anterioare

9. NIVEL CLASARE

9.1.	<p>Grupa valorică</p> <ul style="list-style-type: none"> - grupa A - monument de valoare națională, excepțională, reprezentativ pe plan universal; - grupa B - monument de valoare locală. 	<p>Având în vedere evaluarea Parcului Regina Maria după criteriile de clasare a bunurilor culturale, considerăm că obiectivul studiat atinge nivelul de clasare ca monument de valoare națională (grupa A).</p> <p>Grupa valorică A</p>
9.2.	<p>Categoria după natura obiectivului:</p> <ul style="list-style-type: none"> I. arheologie; II. arhitectură; III. monument de for public; IV. monument memorial/funerar 	<p>II. Arhitectură</p>

9.3.	Criterii de evaluare globală	<p>Vechimea</p> <p>Corelat cu perioada de creație a parcului între 1849–1861, an inaugurare 1850/1859 este evident că vechimea inițială a Parcului Regina Maria aparține perioadei 1831-1870.</p> <p>În ceea ce privește componentele construite, s-au conservat cele edificate în intervalul 1871-1945, cu unele modificări, după cum urmează:</p> <ul style="list-style-type: none"> - clădire în partea de sud a imobilului (C2 cf. CF 456391), cel mai probabil cu funcțiune legată de gestiunea parcului, datare posibil înainte de sec. XX (cf. planuri istorice de la 1875 și foto din 1926); - cinematograful Apollo, an edificare 1909, cu modificări în 1954-1955; - poarta nord-vest, poarta nord-est (modificată după anii `50) și împrejmuirea parcului pe laturile est, nord și est, an 1910; - monumentul <i>Răstignire</i>, an 1911. - monument bust Traian Grozăvescu, an 1973. - monument bust <i>Regina Maria</i>, an 2009. <p>Componente de natură și peisagere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Conservarea parțială a microtopografiei inițiale, cota veche a albiei râului Bega în partea de sud a parcului, perioada 1831-1870 - Fondul vegetal conservă un strat arboretal veteran (32 exemplare cu vârsta peste 100 ani), în care se evidențiază arbori remarcabili (dintre care unii cu vârsta maximală estimativă de 150 ani), așadar elemente care se pot încadra perioadei 1874-1924. <p>Considerăm necesară demararea unei cercetări arheologice în vederea identificării unor vestigii arheologice și colectarea de date utile a unor componente dispărute (sisteme constructive alei istorice, fundații pavilioane, amenajări dispărute etc.)</p> <p>Corelat cu categoria tipologică și programul de arhitectură și de peisaj al obiectivului, primul parc public al Timișoarei (a se consulta celelalte criterii), considerăm că vechimea Parcului Regina Maria se încadrează la calificativul mare, cu elemente construite și vegetale cu valoare medie.</p>
------	------------------------------	--

		<p>Valoare arhitecturală, artistică și urbanistică</p> <p><i>Coerența planimetrică, structurală</i></p> <p>Cu toate modificările legate de suprafață (refuncționalizarea subzonei estice a parcelei prin extinderea suburbiei Fabric, din prima perioadă a parcului secolul al XIX-lea) și cu conservarea parțială a unor componente construite și vegetale istorice, parcul păstrează parțial microtopografia inițială, care redă cota albiei inițiale a râului Bega (înainte de mutarea albiei) precum și traseul circulațiilor specifice stilului peisager.</p> <p><i>Reprezentativitate pentru epocă istorică și stil</i></p> <p>Parcul Regina Maria reprezintă o amenajare peisageră specializată cu caracter public creată la mijlocul secolului al XIX-lea. Conform concepției arhitecturale analizate pe baza elementelor definitorii (traseul circulațiilor, dispunerea vegetației), parcul este creat în stilul grădinilor peisagere (denumit și stilul englez), inspirat din ambianțele și procesele naturii.</p> <p>Până în prezent nu s-a identificat autorul/autorii parcului, însă planurile cadastrale de la mijlocul secolului al XIX-lea indică o amenajare peisageră bazată pe un concept stilistic.</p> <p><i>Semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică</i></p> <p>Având în vedere perioada de înființare și contextul istoric-administrativ al Timișoarei, parcul este reprezentativ pentru mișcarea culturală de creare a parcurilor publice urbane în Europa continentală, în special corelat cu marile orașe aflate sub influența Curții de la Viena și a Regatului maghiar, cum sunt cele din provinciile istorice Transilvania, Banat.</p> <p>În cazul regiunii Banat, așa cum indică sursele istorice, Parcul Regina Maria (denumire inițială <i>Coronini Park</i>) este prima amenajare peisageră publică a orașului Timișoara, inaugurată în 1859 cu lucrări realizate între anii 1849–1861, conform (cf. Kakuks, 2015, 354).</p> <p>În documente se precizează anul 1850 ca anul împăduririi esplanadei - Practica împăduririlor, a plantării de arbori pe terenurile libere/deschise ale esplanadei cetăților a fost un mod de abordare aplicat în crearea parcurilor și grădinilor publice, mai ales în cazul orașelor fortificate europene- și amplasarea unui obelisc de marmură în amintirea creatorului parcului, contele Coronini (Borovszky, 1914, 162/183).</p>
--	--	--

		<p>Parcul Scudier amenajat tot pe suprafața esplanadei este a doua amenajare specializată, fiind creată după 1870, comanditar generalul Anton Scudier, comandantul militar general al Banatului 1871-1878. Până la acea dată, mijlocul secolului al XIX-lea, Timișoara deținea doar grădini individuale și colective, create de administrația militară și destinate doar acestora (ex. grădina administratorului și cea a comandantului). Raportat la vecinătate, în orașul vecin Arad (regiunea istorică Crișana), actualul Parc Eminescu este primul parc public al orașului, creat abia în anul 1880.</p> <p>NOTĂ. <i>În afară de grădinile de palat (castel, conac) consemnate în prima jumătate a secolului XIX-lea și aflate în proprietate nobiliară, în Banat sunt consemnate în aceeași perioadă și amenajări peisagere specializate afiliate amenajărilor balneare în localitățile Băile Herculane, Buziaș. Parcurile balneare sunt rezultatul politicilor de îngrijire conștientă a sănătății, care au avut un rol important în dezvoltarea naturii în urban, (Géha, 2007, p.18)</i></p> <p>Corelat cu moda vremii privind crearea parcurilor publice în Europa centrală și de est, Parcul Regina Maria se încadrează în mișcarea de înființare de grădini și parcuri publice determinată odată cu decretul Mariei Tereza din 1770, prin care s-a dispus transformarea Glacisului în parcuri și deschiderea anumitor grădini imperiale pentru public (Fekete, 2004, 28). Reținem câteva repere din proximitate: Parcul Orășenesc din Pesta creat în 1813 (Budapesta), <i>Volksgarten</i> deschis în 1823 la Viena, modele care au fost preluate și în alte orașe europene importante, cu precădere în orașele aflate sub influența Imperiului Austro-Ungar.</p> <p>Comparativ cu regiunea istorică Transilvania, situația este similară. Prima amenajare peisageră cu caracter public este Grădina publică/Promenada din Cluj (astăzi Parcul Central), edificată în perioada 1827-1838, gest aflat sub influența modernizării orașelor maghiare din prima jumătate a secolului al XIX-lea (Mitrea, 2025, 132/170-172).</p> <p>Corelat cu situația din Principatele române, Parcul Regina Maria din Timișoara se încadrează în prima perioadă a creării parcurilor publice din România, intervalul 1830-1856, în care primele parcuri publice datează din 1832/33-1834 cum este Grădina Copou din Iași și 1847 în cazul Grădinii Kiseleff din București, ambele create după modele occidentale ale vremii (Mexi, 2025, 140-155, 360-368).</p> <p>În concluzie, Parcul Regina Maria din Timișoara este primul parc public amenajat din regiunea istorică Banat și Crișana, fiind contemporan cu creațiile din prima perioadă de</p>
--	--	---

	<p>realizare a parcurilor publice raportat la Transilvania și România (1830-1856), cât și parte din prima etapă a mișcării pentru parcuri publice (<i>The Park Movement</i>) din Europa continentală (1830-1900), ceea ce susține încadrarea la calificativul mare.</p> <p><i>Valoarea părților componente</i></p> <p>Stilistica peisageră și caracterul public (de promenadă) al amenajării specializate sunt aspecte valoroase ale Parcului Regina Maria.</p> <p>Microtopografia parcului este o componentă importantă, care conservă cota albiei râului Bega înainte de mutarea pe cursul nou, la nord de parc, deci care indică profilul urban inițial al zonei.</p> <p>Trama de alei, necesită o analiză detaliată, însă din cercetarea preliminară este posibil să se conserve anumite segmente din traseele istorice.</p> <p>Componentele arhitecturale aparțin în principal curentului Secession, introdus la Timișoara la începutul secolului al XX-lea și constituie un strat valoros atât în relație cu stilistica parcului cât și în relație cu Ansamblul urban Fabric II, clasat monument istoric, respectiv:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cinematograful Apollo edificat în 1909, stil Secession, după planurile arh. Iosif Ecker jr. (conform https://heritageoftimisoara.ro/cladiri/Fabric/adresa/3+August+1919/2), cu modificări aduse în 1954-1955 de către arh. Paul Schuster. Astăzi funcțiunea istorică este schimbată (clinică oftalmologie). - Poarta nord-vest, edificată în jur de 1910, stil Secession, lucrare atribuită arh. Székely László, cu elemente care se conservă într-o proporție mare, lipsește lampadarul consemnat istoric. - Împrejmuirea pe laturile est, nord și vest (până la poarta de acces vest), realizată tot în jurul anului 1910, unele surse îl menționează ca autor tot pe arh. Székely László, însă necesită documentare suplimentară. - Construcție aflată în zona sudică a parcului, anterior în proximitatea malului drept al albiei istorice a Begăi, cel mai posibil reminiscență din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, conform hărților istorice (probabil funcțiune istorică legată de parc, astăzi este părăsită). Edificiul necesită expertiză tehnică pentru datare și evaluare. <p>Categoria componentelor artistice valoroase include monumentul <i>Răstignire</i>, realizat de sculptorul János Fadrusz</p>
--	--

	<p>(1858-1903) și poziționat pe locație în 1911, realizat din marmură suedeză. Alte componente de for public, de factură contemporană sunt bustul Reginei Maria realizat în 2009 de către sculptorul timișorean Aurel Gheorghe Ardeleanu (1936-2021) și bust Traian Grozăvescu, realizat în 1973 de sculptor Ion Tolan (1927 – 2015).</p> <p>Dintre componentele vegetale, arboretul conține straturi conservate din etapele anterioare, fiind elementul dominant care oferă caracterul natural peisager al parcului. Acesta este compus din mai multe straturi dendrologice istorice, după cum am arătat anterior, din care se remarcă stratul veteran cu exemplare remarcabile. În ceea ce privește diversitatea dendrologică, stratul arboricol istoric prezintă o structură pluriennă (neomogenă din punct de vedere al vârstei) și o dinamică mare, care include specii native specifice florei locale (tei, plop, stejar), într-o proporție consistentă cuprinde specii horticole (hibridi, ex. platan etc.) dar și alohtone (nuc negru, <i>Pterocarya sp.</i> etc.).</p> <p><i>Relația cu contextul urban</i></p> <p>Din punct de vedere urbanistic, parcul este în relație directă cu Ansamblul urban Fabric (II) de secol XX, (cod LMI TM-II-a-A-06097), extins de-a lungul str. 3 August 1919 și parțial cu Ansamblul urban str. Pestalozzi de secol XIX, (cod LMI TM-II-a-B-06111), fiind încadrat ca Zonă Construită Protejată datorită caracterului istoric peisager (conform PUG 2024). Cel mai probabil, amenajarea peisageră de mijloc de secol al XIX-lea a contribuit și la edificarea în această zonă a unor clădiri reprezentative pentru comunitățile orașului (ex. Sinagoga Nouă, cod LMI TM-II-a-B-06126) și a influențat stilistica arhitecturală a edificiilor din proximitate (ex. palatele de pe bd. 3 August 1919, propuse spre clasare prin PUG 2024 și PUZCP).</p> <p>Parcul, ca entitate individuală de mijloc de secol XIX a influențat structura urbană ulterioară, generând o abordare urbanistică peisageră a bd-lui 3 August 1919, în stilistica ”bulevardului francez” cu aliniamente pe 4 rânduri și front de palate cu vedere la parc.</p> <p>După reconfigurarea urbană, cu mutarea canalului principal, accesul vestic în parc și grădina de fațadă a Palatului Băile Neptun sunt tratate pentru a crea o pâlnie de acces înspre Fabric.</p> <p><u>Având în vedere că parcul a fost amenajat înaintea celor două ansambluri urbane, considerăm că acesta a participat la crearea acestei configurații urbane precum și la ambianța</u></p>
--	---

stilistică a zonei, propunem atribuirea **calificativului mare** pentru valoarea urbanistică.

Datorită extinderii urbane de la finele secolului XIX-lea și a schimbărilor ulterioare, parcul pierde elementele importante care au făcut parte din compoziția peisageră (râul Bega, canalul Morilor, subzona de est) iar relația cu componentele naturale inițiale se anulează, rămânând doar amprente în memorie și parțial în topografia locului. Cu toate acestea, memoria elementelor dispărute sunt ofertante în viitorul program de restaurare al parcului, ca o posibilă expresie de restituire ori reinterpretare.

Reprezentativitate

După cum s-a menționat anterior, parcul Regina Maria conceput în stilul peisager englez este reprezentativ pentru programele peisagere de mijloc de secol al XIX-lea în Europa continentală, cu precădere în Europa centrală și de est și pe teritoriul actual al României. În prezent parcul este o componentă importantă a infrastructurii verzi a orașului, contribuind alături de caracterul său istoric și de mesajul cultural și la conservarea biodiversității vegetale, ex. structură pluriennă, diversitate horticolă și exemplare din flora locală, arbori veterani - potențial insule de îmbătrânire, cu valoare ridicată de conservare bio(culturală).

Corelat cu criteriile arhitecturale, artistice și urbanistice, considerăm că obiectivul studiat poate fi încadrat la **valoare mare**.

Frecvența (raritate, unicitate)

Parcul Regina Maria este primul parc public amenajat în stilul peisager de mijloc de secol al XIX-lea la Timișoara, inițiat de către administrația militară austriacă care guverna Banatul în acea perioadă, ceea ce reprezintă cap de serie raportat la regiunea istorică a Banatului. În același timp, este parte din restrânsa categorie a amenajărilor peisagistice specializate de tip parcuri publice create în prima parte a XIX-lea de pe teritoriul României de azi.

În vederea caracterizării tipicității pentru stil (încadrare pe substilurile grădinilor) recomandăm extinderea cercetărilor, cu focus pe identificarea autorului și a planurilor conceptuale inițiale. Din cercetările preliminare, cel mai probabil parcul se încadrează în stilul peisager *gardenesque*, datorită succesiunilor de plantații dense și deschideri

		<p>însorite (poini), cu compoziții vegetale grădărite și accente de vegetație, identificate în imaginile istorice.</p> <p>Având în vedere prezența și relația unică cu ansamblurile urbane din proximitate, în special cu Ansamblul urban Fabric (II) clasat monument istoric în categoria A, precum și componentele arhitecturale conservate (predominant abordate în stilul Seccesion) și cele vegetale istorice specifice amenajărilor peisagere specializate (arbori veterani, diversitate vegetală) raportat la cartierul istoric Fabric, considerăm că parcului i se poate acorda calificativ mare.</p> <p>Propunem încadrarea la valoarea mare corelat cu criteriul Frecvență (raritate și unicitate).</p> <p>Valoarea memorial-simbolică</p> <p>Faptul că obiectivul studiat este primul parc public urban al Timișoarei, capitala provinciei Banat, realizat după principiile stilistice peisagere, la acea dată contemporane cu tendințele din Europa (Fekete, 2022, p.4), considerăm că parcul Regina Maria este reprezentativ pentru programele peisagere de la mijlocul secolului al XIX-lea.</p> <p>În principal, parcul marchează identitatea guvernatorului Banatului din perioada 1851-1859, contele Johann Baptist de Coronini-Cronberg, fiind un exemplu al participării administrației militare în modelarea peisajului urban și în dezvoltarea programelor peisagere locale. Cu toate că, identitatea parcului este în prezent asociată Reginei Maria a României (denumire folosită și în perioada Interbelică), în memoria locală asocierea cu identitatea contelui Coronini nu este complet uitată, în limbajul cotidian se mai folosește această referință.</p> <p>Componentele dispărute, care au participat la conceptul peisager inițial (cursul istoric al râului Bega, canalul Morilor) reprezintă amprente cu importanță istorică raportat la oraș și la peisajul natural al Timișoarei. Acestea au potențialul de a fi reinterpretate într-o manieră peisageră sensibilă, reversibilă, în vederea recuperării memoriei locului, într-un exercițiu de imaginare a peisajului din trecut și de înțelegere a prezentului.</p> <p>La nivel local, parcul Regina Maria este puternic prezent în memoria și viața comunității, fiind parte din activitățile cotidiene ale rezidenților dar și un loc în care se organizează diferite evenimente destinate întregului oraș (festival multicultural etc.).</p>
--	--	---

		<p>Denominațiile parcului și memoria amplasamentului, <i>Parcul Coronini (1859-1869), Stadtpark/Városliget (1869-1918?), Parcul Poporului (1945?-1989?), Parcul Tineretului (1989?-2011), Parcul Regina Maria (1918-1945?, 2011- prezent)</i> reprezintă resurse valoroase care merită păstrate și valorificate. Acestea pot fi ofertante în a indica modul cum identitatea spațiilor se modifică în funcție de ideologii și modul cum se construiesc identitățile locurilor. În această perspectivă, faptul că parcul Coronini a fost amenajat pe amplasamentul fostei livezi cu duzi (din prima jumătate a secolului al XVIII-al, parțial), al fostei grădinii a generalatului (de la mijlocul secolului al XVIII-lea) și ulterior al pepinierii de duzi albi destinată cetățenilor (în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), poate fi o direcție în salvagardare a unor legături/relații la nivelul peisajului urban (in)vizibil.</p> <p>Indirect, parcul intră în memoria locurilor legate de Revoluția de la 1848 și în itinerariul/evenimentele istorice ale acestui episod. Istoria consemnează ca loc al memoriei intersecția din fața porții nord-vest al parcului (podul Decebal), unde au căzut primele victime ale Revoluției în data 17 decembrie 1848 la Timișoara.</p> <p>Corelat cu identitățile asociate acestui amplasament și a participării acestora în diferite etape ale vieții orașului și nu numai, considerăm că pentru criteriul memorial-simbolic, parcul poate fi încadrat la valoare mare.</p> <p>Propunem clasarea în grupa valorică A.</p>
9.4.	Data și documentul protecției	<p>În prezent, parcul intră parțial în zona de protecție a monumentelor istorice din proximitate, cf. PUG Timișoara 2024, <i>Planșa Reglementări - Monumente istorice și zone de protecție</i>.</p> <p>Prin PUZCP Fabric se instituie interdicție de intervenție până la elaborarea proiectului de restaurare integrală a parcului, în sensul Legii nr. 422/2001.</p>
9.5.	Reglementări urbanistice	Planul Urbanistic pentru Zone Construite Protejate „Zona Fabric“, Timișoara, jud. Timiș (în curs de elaborare) PUG Timișoara 2024

10. INVENTARIERE

10.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	Proiectant general PUZ CP Fabric: Subcontrol s.r.l. Proiectant specialitate Peisaj, Parcuri și grădini istorice, infrastructură-verde, biodiversitate: Private Design s.r.l.
10.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	dr. peis. Raluca Rusu-Moșnoi, urb. peis. Alina Floca, dr. peis. Alexandru Ciobotă (Private Design s.r.l.)

10.2.1.	Nume	
10.2.2.	Prenume	
10.2.3.	Calitatea acestuia	dr. peisagist Raluca Rusu-Moșnoi, specializare în Studii patrimoniale dr. peisagist Alexandru Ciobotă, specializare în Studii peisaj cultural urbanist peisagist Alina Floca
10.2.4.	Semnătura autografă a specialistului care a întocmit fișa	Dr. arh. Maja Bâldea Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011
10.2.5.	Semnătura și ștampila conducătorului instituției în cadrul căreia s-a redactat fișa	
10.3.	Numărul procesului-verbal de validare în comisia regională a monumentelor istorice	
10.3.1.	Numărul documentului de clasare	
10.3.2.	Data ordinului de clasare	
10.4.	Data redactării fișei	Martie 2026